

ТИПОВІ СЛІДИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Олексій Олегович НАУМКІН,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0007-4300-6305>

Розкриття і розслідування злочинів «розпочинається з виявлення ознак – слідів злочину, встановлення причини їх появи в матеріальному середовищі, тобто розкриття сутності механізму злочину: як, яким засобом і в який спосіб, за яких обставин і хто взаємодіяв з матеріальним середовищем. Таким чином, будь-яка злочинна діяльність у кінцевому результаті зводиться до взаємодії злочинця з об'єктами (предметами) живої і неживої природи, на яких залишаються сліди злочинної діяльності. Тому загальним елементом криміналістичної характеристики є предмет безпосереднього посягання – носій слідів злочину» [1, с. 310-311]. Не складає виключення і сексуальне насильство, що вчиняється в умовах збройної агресії проти України.

Зважаючи на предметну область нашого дисертаційного дослідження, яке торкається окремого різновиду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, зауважимо, що «у більшості випадків показання потерпілої особи, злочинця, очевидців та інших свідків є джерелом ідеальних слідів. Матеріальними ж слідами є такі: 1) тілесні ушкодження на тілі потерпілої особи, в деяких випадках – на тілі гвалтівника; 2) сліди біологічного походження жертви та злочинця (крові, сперми та інших виділень, волосся тощо); 3) пошкоджені одяг та інші речі потерпілої особи; 4) сліди одягу потерпілої особи і злочинця (мікрочастинки – сліди взаємного контакту одягу і тіл потерпілої і злочинця); 5) сліди з місця події (частинки ґрунту, рослин та ін. на тілі та/або одягу жертви й злочинця). Часто, внаслідок застосування фізичного й психічного насильства потерпілі роблять спроби покінчити життя самогубством, у них може виникнути нервова чи психічна хвороба, різко погіршитися фізичне здоров'я (через зараження венеричною хворобою, гепатитом, ВІЛ-інфекцією тощо)» [2, с. 45].

Узагальнений емпіричний матеріал та теоретичні джерела дослідження, а також проаналізовані наукові положення щодо змістовного наповнення та упорядкування слідової картини за злочинами у сфері захисту статевої свободи та статевої недоторканості людини, дозволили нам виділити *типові сліди сексуального насильства, що вчиняється в умовах війни*. До таких варто віднести наступні.

1. *Матеріальні сліди застосування механічної фізичної сили:* 1) на особі потерпілого – синці на суглобах кисті лівої та (або) правої руки, синці на шиї, сліди від укусів з характерними колотими ранами, гематоми або крововиливи на різних частинах тіла, садна грудної клітини та (або) спини, подряпини в області колінних та (або) ліктьових суглобів, сліди біологічного походження у вигляді слини, сечі, крові, сперми чи слизу; 2) на особі підо-

зрюваного – крововиливи чи припухлість верхніх кінцівок в області контакту шкірного покриву за механізмом нанесення удару, подряпини в результаті активного опору зі сторони постраждалої особи або контакту з окремими елементами одягу чи меблів, сліди біологічного походження у вигляді слини, сечі, крові, сперми чи слизу з жіночого статевого органу; 3) на елементах одягу – надриви волокон тканин, рідини організму, нашарування верхнього шару шкіри, частинки бруду чи залишки ґрунту; 4) речова обстановка – недопалки від цигарок, пляшки від спиртних напоїв, елементи постільної білизни, елементи гардеробу, сліди рук, сліди ніг (в т.ч. панчохи чи взуття), кров та інші рідини організму; 5) додаткові інформаційні – засоби аудіо- чи відео- фіксації з матеріальними носіями даних, фотографії, рукописний чи друкований текст (листи, замітки чи записки), пристрої зв'язку (мобільні телефони, планшети і т.п.).

2. Матеріальні сліди застосування сторонніх засобів та предметів (в т.ч. для подолання опору жертви): 1) на особі потерпілого – забиті рани на обличчі, синці на обличчі, голові, грудях, зовнішніх статевих органах жінки, тулубі та інших частинах тіла, садна на верхніх та нижніх кінцівках, рвані рани, подряпини, гематоми, порушення цілісності кісток чи хрящової тканини, мікрочастинки епідермісу та коагулянт крові під нігтьовими пластинами, інші сліди біологічного походження, мікро волокна від елементів зв'язування; 2) на особі підозрюваного – подряпини чи синці як результат активного опору, синці та садна, сліди біологічного походження у вигляді слини, сечі, крові, сперми чи слизу з жіночого статевого органу; 3) на елементах одягу – нашарування епідермісу, сліди біологічного походження (крові, сперми, сечі), розриви чи вдавлювання волокон матеріалу, волосся тощо; 4) речова обстановка – холодна зброя, вогнепальна зброя, побутові ножі, сокира, елементи меблів, побутові предмети, які пристосовані для зв'язування особи (як то кабель від приладів, трос чи канат, постільна білизна, різні елементи гардеробу); 5) додаткові інформаційні джерела – фото-, аудіо- чи відеоматеріал (в т.ч. за допомогою автомобільного відео реєстратора), засоби мобільного зв'язку, планшети чи персональні комп'ютери, цифрові носії інформації, рукописні чи друковані носії інформації (блокноти чи записки).

3. Матеріальні сліди використання психологічного впливу: 1) на особі потерпілого – садна на шкірних покривах різних частинах тіла, які могли виникнути внаслідок дії предмета з обмеженою травмуючою поверхнею по механізму тертя-ковзання, яким міг бути ерегований половий орган, незначні подряпини, сліди біологічного походження, мікрОВОлокна (в т.ч. в піднігтьовому вмісті); 2) на особі підозрюваного – синці на різних частинах тіла, які могли виникнути внаслідок дії твердих тупих предметів з обмеженою травмуючою поверхнею, зокрема за механізмом удару об тупі тверді предмети, сліди слини, сечі, крові, сперми чи слизу із жіночого статевого органу; 3) на елементах одягу – нашарування бруду, грязі, рослинності чи ґрунту, залишки рідин організму, волосся; 4) речова обстановка – предмети ззовні схожі на холодну або вогнепальну зброю, вибухо-небезпечні предмети, засоби контрацепції, серветки, поліграфічна продукція із зображеннями еротичного характеру, елементи одягу, постільна білизна зі слідами спе-

рми; 5) додаткові інформаційні джерела – засоби аудіо- чи відео- фіксації з матеріальними носіями даних, фотографії, рукописний чи друкований текст (листи, замітки чи записки), пристрої зв'язку (мобільні телефони, планшети і т.п.).

4. *Матеріальні сліди використання психотропних речовин, медичних препаратів, лікарських засобів чи спиртних напоїв:* 1) на особі потерпілого – сліди від ін'єкцій, синюшність шкіри, піна з роту, блювотні маси, різного роду тілесні ушкодження, отримані внаслідок насильницьких дій інтимного характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло особи потерпілого, сліди біологічного походження (в т.ч. сечі, слини, сперми чи слизу); 2) на особі підозрюваного – мікрочастки (епідермісу, препаратів, волокон), залишки рідин організму, волосся жертви; 3) на елементах одягу – розриви чи сліди вдавлення, залишки психотропних речовин чи лікарських засобів, частинки блювотних мас, викликані внаслідок нудоти чи блювання, інші рідини чи виділення життєдіяльності з організму; 4) речова обстановка – пляшки з-під спиртних напоїв, упаковки від лікарських засобів чи медичних препаратів, пакування зі слідами хімічної сполуки порошкоподібної чи сухої подрібненої форми, заздалегідь пристосовані предмети для вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин, інструменти для вводу чи впорскування ін'єкцій; 5) додаткові інформаційні джерела – фото-, аудіо- чи відеоматеріал порнографічного вмісту, засоби мобільного зв'язку, планшети чи персональні комп'ютери, цифрові носії інформації, рукописні чи друковані носії інформації, прилади фото- та відео- фіксації (фотоапарати, відеокамери, камери відеоспостереження), інструкції або листки-вкладки до лікарських засобів, спеціальна медична література тощо.

5. *Ідеальні сліди сексуального насильства в умовах війни.* До них ми віднесли наступні категорії осіб, які можуть бути носіями інформації, яка має значення для органів досудового розслідування у межах кримінального провадження зазначеного типу: 1) особи, що знають потерпілу (подружжя чи колишнє подружжя, члени сім'ї, близькі родичі, колеги з роботи, друзі чи знайомі, сусіди, співмешканці); 2) особи, що знають підозрюваного (подружжя чи колишнє подружжя, члени сім'ї, близькі родичі, колеги з роботи, друзі чи знайомі, сусіди, співмешканці); 3) особи, що можуть підтвердити або спростувати окремі факти про кримінальне правопорушення (працівники соціальних служб, працівники органів опіки та піклування, працівники медичних закладів чи установ, працівники правоохоронних органів, очевидці події злочину). Беззаперечним є той факт, що власне особа потерпілого та особа злочинця є носіями ідеальних слідів сексуального насильства також.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с.
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / [А.Ф. Волобуєв, О.В. Одерій, Р.Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва, Р.Л. Степанюка, В.О. Малярвої ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.